

1. תשובות ר' עוזיאל לרב יצחק ניסים זצ"ל (הובאה בש"ת יין הטוב סימן ז')

כיוון שבבית הכנסת שלנו מתפללים הרבה אשכנזים בלילי שבת, ולא רצוי שמצווה זו (ספירת העומר) שנאמרת בציבור יתפלגו בה, זה אומר בכה וזה אומר בכה... מצאתי לטוב שגם אנו ננהוג כמנהגם של הגאונים שניזכר בסידורו של ר' עמרם גאון... ובכלל שיטתי היא לקרב עד כמה שזה מותר בשינויי נוסחאות שבין הספרדים והאשכנזים בדבר דמינכר, ולמנוע ע"י כך תמיהות ושאלות.

2. ש"ת פסקי עוזיאל בשאלות הזמן סימן ב לא תתגודדו - לא תעשו אגודות אגודות

ב"ה. כ"ה תשרי. תרצ"ט. ת"א יע"א לכבוד ידידי הרב הגאון וכו' כמוהו"ר יעקב לויצקי נ"י. רב דשכונת גבעת רמב"ם, בקהלתנו ת"א.

רב נהוראי! שאלה שאיל קמן: היות שבימינו ב"ה נתרבה הישוב באה"ק = בארצנו הקדושה =, כן ירבו, נתקבצו לכאן אחינו מכל פזורי הגולה, עם מנהגיהם המיוחדים בתפלה, וכיוצא, כפי ש"א קבל מאבותיו, וכפי שכבר הורגל מכל ימיו, וכ"א מחבב את מנהגי אבותיו שלא לזוז מהם.

והנה בחג הסוכות בנענועי הלולב. ראיתי כי מנהגיהם שונים וחלוקים בהרבה: הללו נוהגים לנענע פעם אחת בהודו, תחלה וסוף. והללו ב"פ = ב' פעמים = בכל פעם כשחוזרים ואומרים הודו; הללו מנענעים יחד עם הש"ץ, והללו מחכים עד שהש"ץ יגמור, ואח"כ מחכה הש"ץ עד שהצבור גומר; הללו נוהגים שהש"ץ ינענע גם ביאמר נא כל"ח = כי לעולם חסדו =; הללו נוהגים להתחיל מרוח מזרחית והללו מדרומית, ולכולם יש מקור בראשונים ובש"ע (אר"ח סי' תרנ"א סעיף ח' וסעיף ט' במחבר ורמ"א ונו"כ שם). ומתפללים כולם יחד בביהכ"נ אחד, וכל אחד נוהג כמנהגו, וטובה יוצאת מזה ששורר השלום. וכמו כן חלוקים בתפלה ופיוטים ונפילת אפים. וכו' וכו'. ועד כמה שאפשר נוהגים בכל דבר כ"א כמנהגו. והם מעשים בכל יום ואין פרץ, וגו' ושלום ושלום. אבל יראתי אולי יש לחוש בזה משום לא תתגודדו. (יבמות י"ג).

והנה לענין לולב פשיט לה מעל"ת שאין לחוש. מדתנן: צופה הייתי ברג"ג ור"י שכל העם היו מנענעין את לולביהן [באנא ה' הצליחה נא, וכדברי ב"ש] והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא. [כדברי ב"ה] [סוכה פרק ג' משנה ט']. והרי היו כולם ביחד, ולא חששו. ויהיב כת"ר"ה טעם לדבר, למה בנענועים שאני.

ושוב הביא כת"ר דברי קיצור פסקי הרא"ש (סוף פ"ק דיבמות) שכתב וז"ל: דבר התלוי במנהג המקומות, שבמקום זה נהגו כן ובמקום זה נהגו כך, אפילו נתקבצו בני שני המקומות למקום אחד ועושה כל אחד כמנהג מקומו, לית לן בה. עכ"ד. שדוק ב"ד אחד בעיר אחת, פלג מורין כב"ש ופלג מורין כב"ה, הוא דיש בזה משום לא תתגודדו, [כבגמ' שם יבמות י"ד ע"א] אבל אם באו ממקומות שונים וכ"א מנהגו בידו [כבגמ' ד] אין לחוש וכ"א ינהוג כמנהגו. והקשה כ"ת: א"כ למה לא נאמר כן גם בהנחת תפילין בחוה"מ = בחול המועד = אם כ"א בא ממקומו עם מנהגו? ויש לעיין במ"ש בזה במג"א סי' תצ"ג ס"ק ו'. וצ"ע.

ולבסוף אסיק כת"ר וכתב: סו"ד, עצם הענין של לא תתגודדו לא נתבאר היטב [וכמ"ש המג"א שם], ויש בו חלוקים רבים ושונים. לכן, במטותא, ייטיב נא כ"ג לבררו וללבנו ולאסוקי שמעתתא. לתועלת רבים כמוני, בהיות הדבר מצוי עכשיו בישובנו. את"ד.

ואני בעניי הנני נעתר לבקשתו למלאות רצונו, היקר וחביב בעיני, לברר הלכה זו לפרטיה וסוגיה, בעזרת ה' אורי וישעי. ואען ואומר: א' אגודה אחת

בין כל המעלות המציינות ומבדילות את ישראל מכל העמים, תופסת מקום בראש, התאחדותה הנפלאה של אומה זאת בתורתה, שהיא יסוד לאומיותה וסוד קיומה הנצחי.

אלפי שנים עברו מיום מעמד הר סיני, הרבה גליות גלתה היהדות ותלך מגוי אל גוי ומממלכה לממלכה, הרבה שמדות נגזרו עליה ועל תורתה להשמידה או לזיפה, לסרס אותיותיה ולשבש כוונותיה, והרבה השפעות ומנהגי חיים ושפות זרות נדבקו בה; ובכל זאת, ולמרות כל זאת, יצאה היהדות צרופה ושלמה בצביונה ורוחה, ואחידה ומאוחדת ביסודה תורתה, וכל אלה שנסו לפגוע באחדות תורה זאת, השומרונים, הצדוקים, האיסיים, הקראים וכתות של תלמידי משיח השקר, אבדו לגמרי או שמתקיימים קיום עלוב שסופו להבטל מן העולם. אחדות זאת נובעת ממקור נאמן של תורת אל חי, שהוא יחידו של עולם ואחד ומיוחד בשמים ובארץ וכל צבאותיהם, ולכן הוא מצוה על ידי נביאו נאמן ביתו לאמר: זה הדבר אשר צוה אתכם תעשו וירא אליכם כבוד ה', אמר להם משה לישראל אותו יצר הרע, העבירו מלבכם ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום כשם שהוא יחידי בעולם כך תהא עבודתכם מיוחדת לפניו, (ספרא ויקרא שמיני ו'). ולא עוד אלא שאין ישראל נענים בתפלתן וצעקתם עד שיהיו כולם באגודה אחת, שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה (מנחות כ"ז).

אגודה זאת שישאל שמה, היא מעידה על אחדות ה' מגינה ומושיעה, והיא אגודת אלקים בארץ שמלמדת את האדם גם בתורתה וגם באחדותה, את סמל האחדות השלמה שאין לך דבר שיכול להפרידה ולפוררה, וכשישראל הם באגודה אחת שמו של הקדוש ברוך הוא מתעלה על ידם (ויק"ר ל'). כשם שמצווים אנו להיות אגודה אחת כן מזהירים אנו באזהרה חמורה ומאיימת לאמר: לא תעשו עצמכם אגודות אגודות.

...מכל האמור למדנו: שלא הותר לעשות אגודות אלא רק בכגון קהלות האשכנזים וספרדים שהן נפרדות במנהגיהם ומצויינות בתור חטיבות מיוחדות, וגם זה במחלוקת הוא שנוי, ולדעת המרדכי מותר לכל אחת מן הקהלות לשנות מנהגן אם דעתם נוטה אחריהם וכיון שיותר ממילא יוצא דמצוה מן המובחר היא להתאחד, ולזה צריך לשאוף ולהתפלל שה' אחד יאחד את כולנו לעבדו בלב אחד ובאחדות המעשה והדבור, אבל ודאי שאסור משום לא תתגודדו להוסיף עוד קרעים ע"ג קרעים ולהתפלג לאגודות אגודות ואין ישראל נגאלין עד שיעשו כולם אגודה אחת (ילקוט עמוס ט'). וכן ישראל בהרצאה אינם נענין עד שיהיו כולם באגודה אחת (מנחות כ"ז) ואימתי הוא מתעלה כשהן עשויין אגודה אחת. כתבתי זאת ללמד שגם בשני בתי כנסת נפרדים לשתי קהלות אסור להתפלג במנהגיהם בכל עניני תורה ומצוה, ומזה נלמד במכל שכן שאסור לנהוג מנהגים שונים בתפלות ומעשה המצוה בביהכ"ס אחד שזה הוא לכל הדעות בית דין אחד בעיר אחת פלג מורין כן ופלג מורין כך, שאסור לכל הדעות משום לא תתגודדו, וקרוב הדבר לומר שיש בזה משום מצוה הבאה בעבירה וכמו שכן העלה להלכה בפאת השלחן שבני אדם יחידים אשכנזים כשמתפללים בביהכ"ס הספרדים וכן להיפך אסור להם לשנות

מנוסח הצבור (פאה"ש הל' אר"י סי' ג' סעיף י"ד) וכן מוכח ממ"ש בתומת ישרים לתרץ קושית התוס' בפלוגתא דאביי ורבא מהא דמגילה דבני הכפרים קורין בעיר ביום הכניסה, דאפילו לדעת אביי כיון דהיו קורין בבית הכנסת שלהם בפני עצמן חשובים כשני בתי דינים בשתי עיירות. וכ"כ המאירי בחדושו למגילה (נדיב לב ח"ב ה' חו"מ סי' ג' ד' צ"ג ד"ה וראית). הא למדת דמה שהם בני שתי עיירות גרידא אינו מתיר להם לנהוג כמנהגם אלא תרתי בעינן שתי עיירות ובית הכנסת המיוחד להם.... ועל כל פנים מכל האמור ומדובר מתברר הדין באר היטב: שכל חלוקי מנהגים בתפלות, מעשי המצות והוראות חלוקות בענינים צבוריים שנעשים בפומבי בבית הכנסת אחד, הם בכלל אזהרות לאו דלא תתגודדו; וקרוב הדבר לומר שזה הוא בגדר מצוה הבאה בעבירה, וברור הוא שאין זה מצוה מן המובחר ואדרבה מצוה עלינו לקיים ולהבליט בכל מצבינו ועבודתנו לצור ישענו אחדות עם ישראל ותורתו, שבה מתפאר בעמו. וכמה גדולים ועמוקים דברי רז"ל שאמרו תפלין של הקדוש ברוך הוא כתיב בהם ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ שהקב"ה משתבח בשבחייהו דישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנאמר שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ (ברכות ז). והנלע"ד כתבתי (שם ענינים כלליים, סימן א).

3. שו"ת אורח משפט אורח חיים סימן יז

בענין שינויים במבטאים שישנם בין העדות השונות, אם מותר לשנות מהנוהג שנהגו הקדמונים ממבטא למבטא, בתפלה, ובקה"ת, =ובקריאת התורה= בברכות וכל כה"ג.

נראים הדברים דביעבד אין שינויי המבטאים מעכבים, לדין דקיי"ל כר' יוסי במתני' דברכות ט"ו דקרא ולא דקדק באותיותי' יצא, ובודאי כל שיש אפשרות לבטא את התיבות בביטוי כזה, אף על פי שלא נהוג אצל הקהל הזה בענין זה, מ"מ איננו יותר מדקדוק אותיות שבדיעבד יצא. אבל לכתחילה ודאי חובה היא לומר כל דבר שבקדושה בשלימות הביטוי, וממילא אסור לשנות את מנהג הקדמונים מביטוי לביטוי, מאחר שיש לכל ביטוי דקדוקים מיוחדים בתנועות ובהברות האותיות, שלגבי ביטוי אחר נקרא זה שלא דקדק באותיותי', ולא הוי לימודו תם, ועבר על מימרא דרחמנא דגמרי' שיהי' לימודך תם, עד שצריך ליתן גם ריוח בין הדבקים, וק"ו שאסור להבליע שום אות ושום נקודה מהביטוי המקובל באותו הקהל.

...ואף על פי שהורגל פה בא"י ליתן יתרון להמבטא הספרדי, זהו רק שיש לו איזה חן ויופי מיוחד, אבל עיקר יתרון מבטא הוא דיוקו בחילוק האותיות והנקודות, ובה המבטא הספרדי אינו מגיע גם להמבטא האשכנזי, וק"ו שהמבטא התימני הוא משובח מכולם, שמדקדק לחלק הרבה בין כל אות ותנועה בדיוק נמרץ, חלילה למי שהחזק בו לעזוב אותו ולהחליפו במבטא אחר פחות מדויק ממנו בכל דברים שבקדושה. חוץ ממה שאין הקבלה של המבטאים גרועה מכל הקבלות של עניני הוראה, שכ"א =שכל אחת= מהעדות מחויב הוא לקיים אל תטוש תורת אמך, כמו שהדבר נהוג ועומד בעניני אר"ה =איסור והתר= ועניני חיי משפחה, בין לקולא בין לחומרא, וחלילה לפרוץ בזה פרצות, כי קבלת אבות היא קיומה של תורה"ק, ושאל אביך ויגדך כתיב, ולר"נ שבת כ"ג כל מילי דרבנן מהאי קרא ילפינן לברך עליהם וצונו. ע"כ הנני בזה מחזק ידי עושי מצוה, להשתדל בכל מאמצי כח ובדברי חכמים בנחת נשמעים, שלא לשנות את המבטא המקובל בכ"מ =בכל מקום=, וביחוד בעדת קודש אחינו התימנים, דהשינוי אצלם חמור טפי כמש"כ. ואם נבוא לדון בעניני המוסר הפנימי מה שכתבו חכמי אמת בקדושת התנועות ודקדוקי האותיות והמוצאות יארכו הדברים מאד, והכל עולה למקום אחד שחלילה לשליחים בקודש לשנות ממבטא מדויק ומקובל מאז למבטא ואין למדים בזה ממה שאחרים עשו כן שלא ברצון חכמים.

והשו"ת יפה שפה ברורה במהרה לכל העמים לקרוא כולם בשם ד', והי' ד' אחד ושמו אחד, וישראל גוי אחד בארץ יאושר ע"י אורו של משיח צדקנו בשוב ד' שבות עמו ושיבו שופטינו כבראשונה ויועצונו כבתחילה, וכל ישראל יעשו אגודה אחת בלא שום פירוד ושינוי כלל, ע"פ הוראת ב"ד הגדול אשר ישב בלשכת הגזית בבית קדשנו ותפארנו שיבנה בב"א, ועד העת המאושרה הזאת חייבים אנו לקיים הזהרו במנהג אבותיכם כדשאלו מתם לגבי יום טוב שני של גלויות במס' יום טוב דף ד' ע"ב. והנני בזה חותם בברכה מקודש. הק' אברהם יצחק ה"ק.

4. אגרת הרב קוק:

אל תיפול ברוחך חביבי, אם על פי המסורת יהיו קיבוצינו, שבאו מגלילות שונות ושחיי הדת נתפתחו אצלם בצורות שונות, צריכים להחזיק כל אחד במנהגיו ובמסורתיו, ממה שלבך יהמה איכה תשוב אלינו האחדות הלאומית. כי שתי תשובות בדבר: האחת, אין חילוקי ההוראות והמנהגים השונים פוגמים את האחוה בזמן שכל אחד מכבד את המסורת של חברו, ועוד, יש בחילופי הגוונים משום עושר רוח המתקבץ בצורה הרמונית בכללות האומה....

להמסורות הללו יש מקום בערך חלקי ומקומי רק כל זמן שלא נתארגנה האומה יפה ולא העמידה לה את כל מוסדותיה החיצוניים והפנימיים... אבל בעת הגמר של הצביון הלאומי במלואו אז מכריחה המסורת בעצמה אותנו להעמיד ב"ד גדול כללי... וכל המקדים ומהרס המסורות החלקיות בדרך זלזול אינו אלא מכניס מהומה באומה... ונקווה לימים אשר עץ אפרים ועץ יהודה יהיה לעץ אחד.